

X KOLEGIJOS DĖSTYTOJŲ IR STUDENTŲ POŽIŪRIS Į LIETUVIŲ KALBOS PRESTIŽĄ (LYGINAMOJI ANALIZĖ)

Aušra Didjurgienė

Kauno kolegija

Giedrutė Grigonienė

Kauno kolegija, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Anotacija. *Gimtoji kalba – neatskiriama kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis. Ji yra svarbiausia žmonių bendravimo priemonė, be kurios negali būti visuomenės pažangos. Buvo laikai, kai žmonės nemokėjo rašyti, tačiau nėra buvę laikų, kad visuomenė būtų išsivertusi be kalbos. Kalba yra neįkainojamas žmonių turtas, kurio negalima nepaisyti. Straipnyje aprašomi iššūkiai lietuvių kalbai globalizacijos sąlygomis, lietuvių kalbos prestižo samprata ir jo kėlimo priemonės šiuolaikiniame kontekste. Remiantis empirinio tyrimo duomenimis lyginamas X kolegijos dėstytojų ir studentų požiūris į lietuvių kalbos prestižą.*

Reikšminiai žodžiai: *lietuvių kalba, prestižas, kalbos vartotojai, požiūris.*

Įvadas

„Kalba – kiekvieno iš mūsų veidrodis. Ilgiau su žmogumi pabendravus, iš kalbos galima spręsti apie jo išsilavinimą, erudiciją, teigiamus ir neigiamus charakterio bruožus, moralę. Kultūringas kalbos vartotojas lygiuojasi į prestižinę kalbą. Prestižinė kalba – siekiamas bendrinės kalbos idealas, tai spaudos, televizijos ir radijo, teatrų, kino, valstybės institucijų kalba“ (Šukys, 2006:11). Lietuva, kaip ir visos valstybės, patiria globalizacijos poveikį. Stiprioms valstybėms globalizacijos įtaka negresia nacionalinės tapatybės praradimu, tačiau Lietuvai išlaikyti tapatybę, stiprinant savo kalbos ir kultūros galias, yra nelengvas iššūkis (Aliūkaitė ir kt., 2018).

Anot A. Pupkio (2005:4), kalbos prestižiškumui labai svarbūs vertybinės orientacijos dalykai. Jeigu didesnė ar mažesnė visuomenės dalis jaučia poreikį mokytis prestižinės kalbos, ji turi žinoti, į ką orientotis, ką mėgdžioti. Visuomenė pati renkasi autoritetus.

Dabartinės bendrinės lietuvių kalbos kūrimo pradžioje didžiausias autoritetas buvo Jonas Jablonskis, vėliau – Juozas Balčikonis, Pranas Skardžius, Antanas Salys,

Kazys Ulvydas, Antanė Kučinskaitė, Aldonas Pupkis, Jonas Šukys ir kt. Šiandien jau norima lygiuotis į tuos, kurie „geriau kalba“, mokytis iš tų, kurie tą kalbą gerai moka. Visuomenė puikiai supranta, kad, siekiant aukštesnės kultūros, aukštesnio socialinio statuso, neužtenka turgaus, gatvės, garažo kalbos – reikia mokytis prestižinės bendrinės kalbos. Tautinę tapatybę asmuo susiformuoja dar mokykliniame amžiuje, taip pat asmeninį santykį su gimtąja kalba – svarbiausia tapatybės dalimi. Mokinių vertybinėms nuostatomis formuoti įtakos turi šeima, mokykla, bendrasis visuomenės kultūros laukas (Dracman 1994:68; Rutland, 1999:55). Tikėtina, kad vertybinėms nuostatomis dėl lietuvių kalbos jaunesnio amžiaus mokiniams, besimokantiems pradinėje mokykloje, didžiausią poveikį turi šeima, o mokykla ir švietimo politika – pagrindinio ugdymo pakopoje. Aukštojoje mokykloje formuojami taisyklingos specialybės kalbos įgūdžiai.

Probleminis klausimas – kokią įtaką formuojant specialybės kalbos įgūdžius turi pačių besimokančiųjų motyvacija ir aukštosios mokyklos edukacinė aplinka (pvz., dėstytojų požiūris į lietuvių kalbą). „Lietuvių bendrinės kalbos ugdymo yra ir aukštosios universitetinės, ir neuniversitetinės mokyklos. Jose mokoma taisyklingos bendrinės kalbos: aukštosiose mokyklose – kalbos kultūros ar specialybės kalbos moduliai“ (Bertašienė, Kačiuškienė, 2009:7).

Straipsnis **aktualus** dėl formuluojamo tikslo – ištirti dėstytojų ir studentų požiūrį į lietuvių bendrinės kalbos prestižą, nes pastaruoju metu nyksta lietuvių kalbos archajiškumo vertybinė nuostata, o taisyklinga dėstytojų kalba gali būti puiki kalbos normų sklaidos priemonė.

Tyrimo tikslas – atskleisti X kolegijos dėstytojų ir studentų požiūrį į lietuvių kalbos prestižą šiuolaikinėmis sąlygomis.

Tyrimo objektas – X kolegijos dėstytojų ir studentų požiūris į lietuvių kalbos prestižą šiuolaikinėmis sąlygomis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti kalbos prestižo sąvoką.
2. Apžvelgti lietuvių kalbos prestižo stiprinimo priemones šiuolaikiniame kontekste.
3. Aptarti X kolegijos dėstytojų ir studentų požiūrį į lietuvių kalbos prestižą.

Tyrimo metodologija. Taikyta kiekybinio tyrimo strategija. Duomenų tyrimo metodai – anketinė apklausa internetu. Tyrimo duomenų analizės metodai – aprašomosios statistikos skaičiavimai ir grupių lyginimas.

Lietuvių kalbos prestižo samprata. Žodžio „prestižas“ reikšmė *Tarptautinių žodžių žodyne* (2019) apibrėžiama taip: „prestižas [pranc. *prestige*], autoritetas, įtaka, pagarba, geras vardas“. Žodžio „prestižas“ sinonimai – tokie žodžiai kaip „statusas“, „įvaizdis“, „būsena“, „būklė“ ir kt. Visuotinai pripažįstama, kad kalbos prestižas pirmiausia glaudžiai susijęs su kalbos politika ir jos planavimu valstybėje. W. Mackey (1989:3-20), kalbėdamas apie kalbos prestižą, greta išskiria dar dvi sąvokas – „kalbos statusą“ ir „kalbos funkciją“. Vienos kalbos, šio autoriaus teigimu,

gali išlaikyti savo prestižą, pavyzdžiui, lotynų, bet turėti nedaug funkcijų. Esama kalbų, pavyzdžiui, airių, turinčių oficialų statusą, bet nedaug išskirtinių funkcijų.

Kitas svarbus dalykas yra tai, kad kalbos prestižas tiesiogiai koreliuoja su socialine kalbos verte. T. Bonfiglio (2002:23) teigia, kad kalbos prestižas tiesiogiai susijęs su galia. Be to, nėra jokios konkrečios kalbos, kuri lemia jos vertę, – tai yra kalbos ryšys su galia, kuri lemia tos kalbos vertę ir prisideda prie standartizacijos proceso. M. Pearce (2012), kalbėdamas apie socialinio ir kalbinio prestižo sąsajas, teigia, kad būtent galingų socialinių grupių kalba paprastai turi kalbinį prestižą. H. Giles (1977:310–312) pažymi, kad bendruomenės kalbos socialinis statusas rodo jos pasitikėjimo savimi laipsnį. Antra vertus, aukštas savęs vertinimas sustiprina socialinį bendruomenės kalbinį statusą. Mokslininkas atkreipia dėmesį, kad kalbinės bendruomenės statusas glaudžiai koreliuoja su jos kalbos prestižu.

Kaip teigia kalbininkas A. Pupkis (2005:4), kalbos prestižas tiesiogiai susijęs su vertybinėmis nuostatomis. Sociologai R. Žiliukaitė, A. Poviliūnas ir A. Savicka pažymi (2020:6), kad vertybės yra giliai įsišaknijusios, o motyvacija ir orientacijos, kurios kreipia žmogaus elgesį, turi įtakos kasdieniam žmonių gyvenimui ir visuomenės raidai. „Nuostata – susidaręs nusistatymas vienodomis aplinkybėmis elgtis vienodai ar panašiai“ (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2015). Vienas esminių dalykų, atskleidžiančių kalbos prestižą, yra kalbos vartotojų vertybinės nuostatos dėl kalbos.

Prestižo stiprinimas šiuolaikiniame kontekste. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) įtvirtintas lietuvių kalbos valstybinis statusas atkurtas dar iki nepriklausomybės atgavimo, Atgimimo laikotarpiu. Visais laikotarpiais – ir siekiant nepriklausomybės, ir ją atkūrus, konstituciniu būdu įtvirtinant, – lietuvių kalba išskiriama kaip Lietuvos valstybės tapatybės dalis, siekiama užtikrinti lietuvių kalbos gyvybingumą, plėtrą ir tęstinumą vartojant lietuvių kalbą visose valstybės gyvenimo srityse, taip pat įgyvendinant lietuvių kalbos ugdymą stiprinančią valstybės švietimo politiką. 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinto lietuvių kalbos valstybinio statuso įgyvendinimas reglamentuotas 1995 m. priimtame Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatyme, įvardytos ir esminės lietuvių kalbos švietimo politikos nuostatos: 1) valstybėje garantuojamas mokymasis lietuvių kalba, 2) privaloma išmokyti lietuvių kalbos visose bendrojo lavinimo mokyklose valstybės nustatyta tvarka, 3) keliama taisyklingos lietuvių kalbos mokėjimo reikalavimai pedagogams.

2019 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija priėmė lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programą, kurios paskirtis – įgyvendinti valstybinės kalbos politiką stiprinant lietuvių kalbos prestižą. Vertinant dabartinę lietuvių kalbos padėtį, nurodomi veiksniai, turintys teigiamos ir neigiamos įtakos dabartinei valstybinės kalbos būklei. „Lietuvių kalbos funkcionavimui didelę reikšmę turi du dalykai: teisinė jos padėtis ir prestižas. Tačiau iki šiol vienai svarbiausių valstybinės kalbos politikos planavimo sričių – kalbos prestižui – skirta nepakankamai dėmesio“ (Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programa, 2019).

„Kalbos prestižas atspindi kalbos statusą, kaip tik todėl kalbos prestižo pa-

dėtis parodo statuso problemas, o prestižo stiprinimas tas problemas sprendžia. Iš viešojoje erdvėje besiklostančių kalbinių nuostatų matyti, kad lietuvių kalbos prestižas kai kuriose visuomenės grupėse nėra aukštas. Požiūrį į kalbą pirmiausia lemia pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai. Dėl ekonominio (ir pragmatiškojo) globalizacijos efekto kinta skirtingų kalbų vartotojų vertybės, ima vyrėti funkcionalumo kriterijus, todėl į kalbą imama žiūrėti tik kaip į komunikacijos įrankį. Šie procesai skatina didesnę komunikacinę vertę turinčių kalbų, visų pirma anglų kalbos, išsigalėjimą. Anglų kalba skverbiasi į visas lietuvių kalbos vartojimo sritis (neiškiriant nė privataus bendravimo), lietuvių kalba stumiama iš mokslo ir studijų, darbo santykių ir kitų sričių, menkėja jos prestižas, mažėja visuomenės pasitikėjimas savo kalbos galiomis. Tokiomis aplinkybėmis lietuvių kalbai darosi vis sunkiau išlaikyti savo pozicijas valstybės ir visuomenės gyvenime. Visuomenė savo kalbą gali išlaikyti tik sąmoningai suvokdama jos vertę ir raiškos galimybes, teikdama jai pirmenybę, norėdama ją vartoti ir kurti, palaikydama ir puoselėdama jos įvairovę“ (Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programa, 2019).

„Pastaraisiais metais Lietuvoje, įtraukiant ir išėiviją, ieškoma naujų būdų sudominti visuomenę lietuvių kalba ir skatinti ją vartoti, kurti, naujinti: rašomas nacionalinis diktantas, mokiniams rengiami kalbos konkursai internetu, kuriami elektroniniai kalbos žaidimai, įgyvendinama valstybinė Skaitymo skatinimo programa. Nuo 2016 metų Lietuvoje ir užsienyje rengiamos Lietuvių kalbos dienos. Valstybinė kalbos inspekcija kasmet organizuoja Gražiausio įmonės pavadinimo konkursą, Komisija teikia apdovanojimus už reikšmingus darbus lietuviškos terminijos kūrimo, mokslo kalbos puoselėjimo ir visuomenės kalbinio švietimo srityse. 2017 metais visuomenė įsitraukė į pradėtų rinkti Metų žodžio ir Metų posakio iniciatyvą. Tačiau vykdomos visuomenės lingvistinio švietimo priemonės, lietuvių kalbos palaikymo ir stiprinimo iniciatyvos yra fragmentiškos. Lietuvių kalbos prestižo formavimas reikalauja sistemiškesnio požiūrio, grindžiamo visuomenėje vykstančių kalbinės elgsenos, kalbinių nuostatų pokyčių tyrimais. Trūksta profesionaliai parengtų šviečiamųjų kalbos laidų, straipsnių, interneto svetainių, kurios padėtų ugdyti atsakomybę už kalbą kaip šiuolaikinės valstybės, puoselėjančios europines tradicijas, vertybinį pagrindą. Ieškotina būdų, kaip kelti kalbos specialistų profesinį prestižą“ (Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programa, 2019).

Antroje straipsnio dalyje pateikiama X kolegijos dėstytojų ir studentų požiūrio į lietuvių kalbos prestižą lyginamoji analizė, siekiant nustatyti dėstytojų ir studentų požiūrio panašumus ir skirtumus.

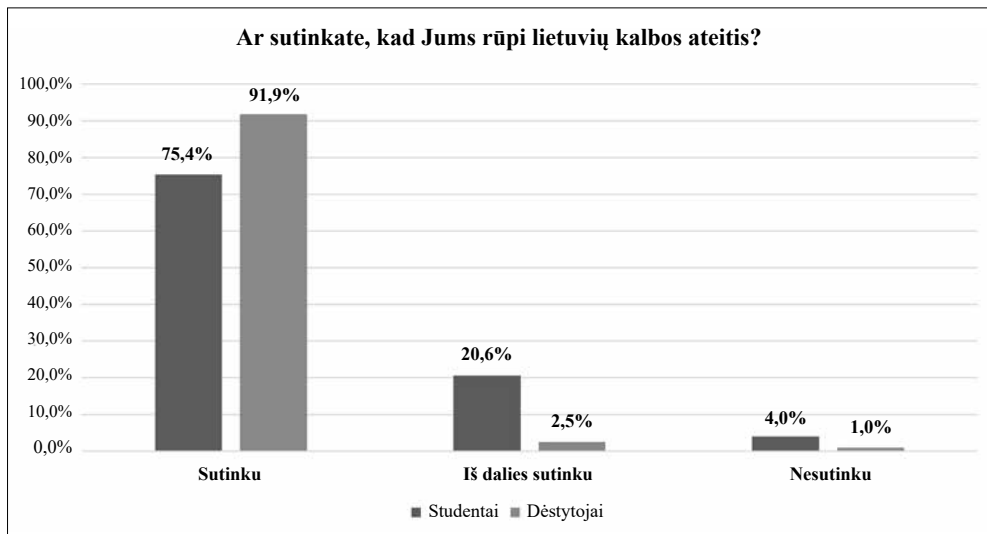
Empirinio tyrimo organizavimas

Tyrimas atliktas 2020 m. balandžio–spalio mėnesiais. Tyrimo informantai – X kolegijos įvairių disciplinų dėstytojai ir tos pačios kolegijos pirmo kurso studentai, studijuojantys įvairių kryptių mokslus. Tyrimo anketą sudarė 9 klausimai,

iš jų 8 buvo uždarieji ir 1 atvirasis. Prie kiekvieno uždarojo klausimo pateikiami atsakymų variantai. Pirmasis klausimas skirtas įvertinti, ar respondentai sutinka, kad jiems rūpi lietuvių kalbos ateitis; antruoju klausimu siekiama sužinoti, ar respondentai sutinka, kad lietuvių kalbą reikia puoselėti ir saugoti; trečiojo klausimo tikslas – išsiaiškinti, ar respondentai sutinka, kad viešojo kalbinė aplinka (radijas, televizija, informaciniai interneto portalai) padeda mokytis gražios, taisyklingos kalbos; ketvirtasis klausimas skirtas sužinoti, ar, respondentų nuomone, graži, taisyklinga gimtoji kalba rodo, kad žmogus yra kultūringas ir išsilavinęs; penktuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, ar respondentai sutinka, kad geras gimtosios kalbos mokėjimas padeda siekti profesinės karjeros; šeštasis klausimas skirtas įvertinti, ar respondentai sutinka, kad lietuvių kalba yra gerbiama mūsų valstybėje; septintojo klausimo tikslas – sužinoti, ar lietuvių kalba yra puoselėjama respondentų šeimose (stengiamasi kalbėti taisyklingai, taisomos vienu kitų klaidos ir pan.); aštuntuoju klausimu siekiama sužinoti, kokiomis aplinkybėmis respondentai stengiasi kalbėti taisyklingai; paskutiniu atviruoju klausimu prašoma respondentų trumpai pasidalyti mintimis, ką jiems reiškia lietuvių kalba. Anketos buvo išsiųstos per elektroninę apklausų sistemą „Google Meet“, prašant pateikti atsakymus, nurodant tyrimo tikslą, užtikrinant duomenų anonimiškumą. Tyrimo imtis – 199 pirmo kurso studentai ir 86 dėstytojai. Tyrimas – žvalgomasis. Anketų atsakymai buvo skaičiuojami „Microsoft Excel“ programa. Atvirasis atsakymas analizuojamas turinio analizės metodu.

Empirinio tyrimo rezultatų analizė ir aptarimas

Pirmuoju klausimu siekta sužinoti, ar respondentai sutinka, kad jiems rūpi lietuvių kalbos ateitis. Atsakymai pateikiami 1 pav.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems rūpi lietuvių kalbos ateitis

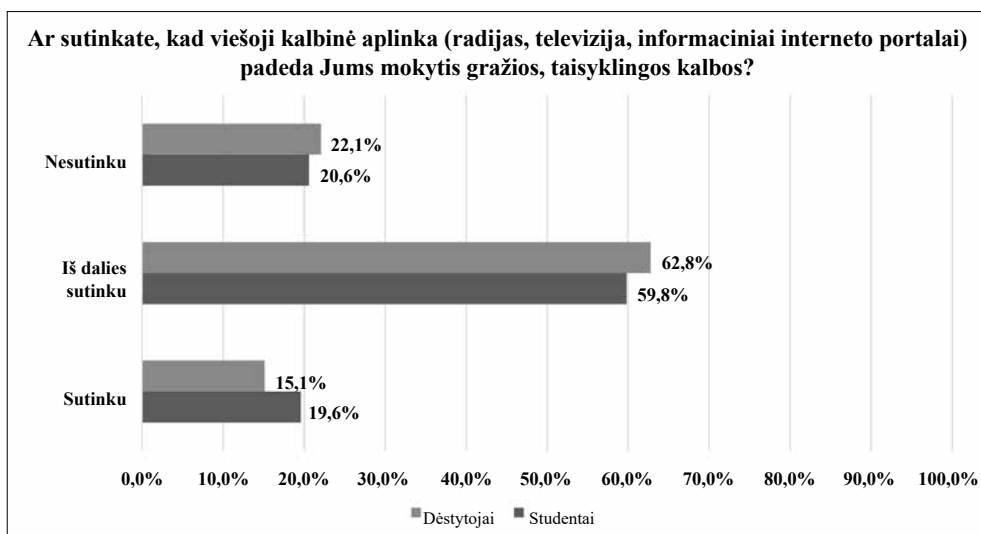
Kaip matyti iš pateiktos diagramos, daugumai respondentų – 91,9 proc. dėstytojų ir 75,4 proc. studentų – rūpi lietuvių kalbos ateitis.

Kad lietuvių kalbą reikia puoselėti ir saugoti, taip pat sutinka dauguma respondentų – 95,3 proc. dėstytojų ir 85,4 proc. studentų (2 pav.). Remiantis respondentų atsakymais (dėstytojų, nesutikusių su šiuo teiginiu, apskritai nebuvo, o tokių studentų – tik 2 proc.), galima daryti išvadą, kad abejonių dėl lietuvių kalbos puoselėjimo beveik nėra.

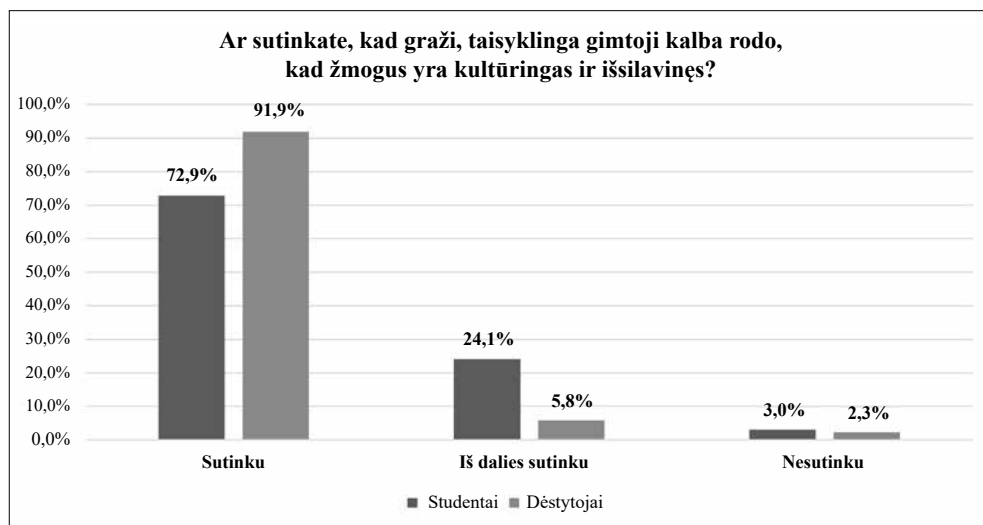
2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal požiūrį, ar reikia lietuvių kalbą puoselėti ir saugoti

Tyrimo rezultatai parodė (3 pav.), kad ir dėstytojų, ir studentų nuomonė dėl viešosios kalbinės aplinkos įtakos gražiai, taisyklingai kalbai beveik sutampa. Daugiau kaip pusė apklaustų dėstytojų (62,8 proc.) ir studentų (59,8 proc.) iš dalies sutinka, kad viešoji kalbinė aplinka padeda mokytis gražios, taisyklingos kalbos. Mažiau kaip ketvirtadalis dėstytojų (22,1 proc.) ir studentų (20,6 proc.) linkę nesutikti su šiuo teiginiu. Peršasi išvada, kad kalbos vartotojui neturint į ką orientuotis, ne visada matant ir girdint taisyklingą spaudos, televizijos, radijo, teatrų, kino, valstybės institucijų kalbą, prarandamas prestižinės kalbos skleidimo šaltinis, viešoji kalbinė aplinka nepadeda mokytis taisyklingos kalbos.

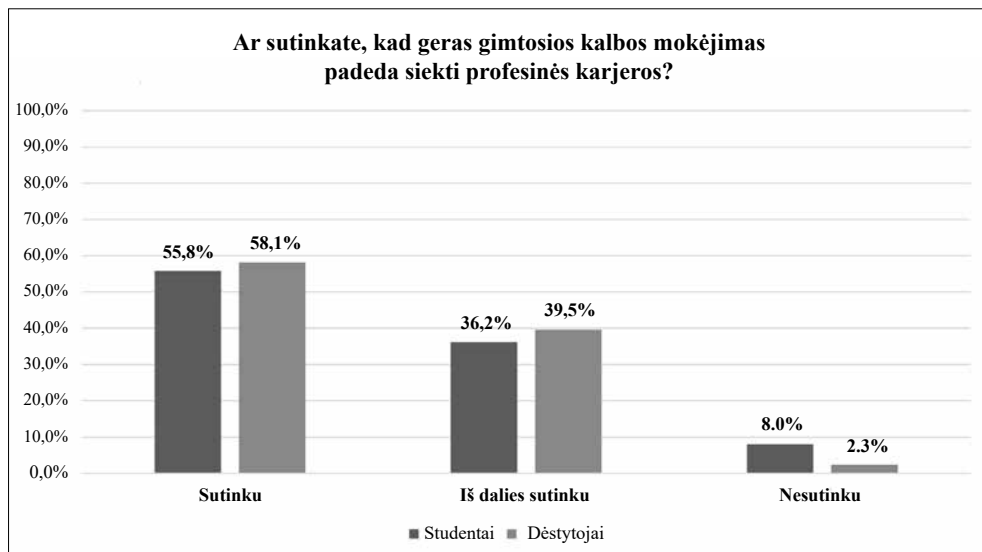
3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomones, ar viešoji kalbinė aplinka padeda jiems mokytis gražios, taisyklingos kalbos

Tyrimas atskleidė (4 pav.), kad su teiginiu, ar sutinkate, kad graži, taisyklinga gimtoji kalba rodo, jog žmogus yra kultūringas ir išsilavinęs, linkę sutikti dauguma dėstytojų (91,9 proc.) ir šiek tiek mažiau studentų (72,9 proc.), o iš dalies – daugiau studentų (24,1 proc.) nei dėstytojų (5,8 proc.). Pripažindami šį ryšį respondentai patvirtina, kad graži, taisyklinga kalba – prestižo reikalas.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomones, ar graži, taisyklinga kalba rodo, kad žmogus yra kultūringas ir išsilavinęs

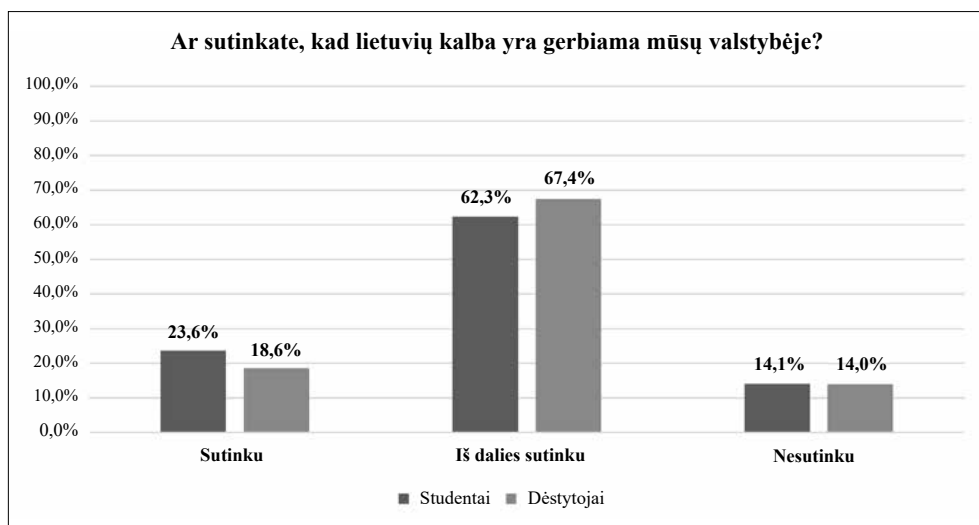
Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar respondentai sutinka, kad geras gimtosios kalbos mokėjimas padeda siekti profesinės karjeros. Atsakymai pateikiami 5 pav.

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomones, ar geras gimtosios kalbos mokėjimas padeda siekti profesinės karjeros

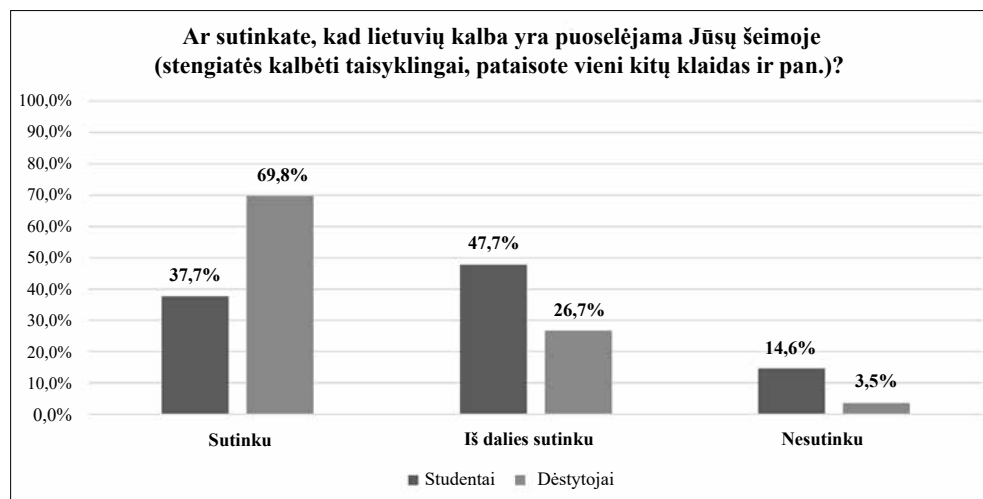
Galima teigti, kad dėstytojų ir studentų nuomonė šiuo klausimu labai nesiskiria – respondentai sutinka arba sutinka iš dalies, kad siekiant profesinės karjeros taisyklinga gimtoji kalba sukuria pridėtinę vertę. Su šiuo teiginiu nesutinka tik labai nedaug dėstytojų (2,3 proc.) ir studentų (8 proc.).

Dėstytojų ir studentų nuomonės beveik nesiskiria ir dėl lietuvių kalbos pagarbos mūsų valstybėje (6 pav.). Tik mažiau kaip ketvirtadalis studentų (23,6 proc.) ir šiek tiek mažiau dėstytojų (18,6 proc.) sutinka, kad lietuvių kalba mūsų valstybėje gerbiama. Tokia susidariusi nuomonė tik patvirtina faktą, kad Lietuvoje nepakankamai kuriama kalbai palanki aplinka, valstybė per mažai skiria dėmesio valstybinei kalbai.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomones, ar lietuvių kalba yra gerbiama mūsų valstybėje

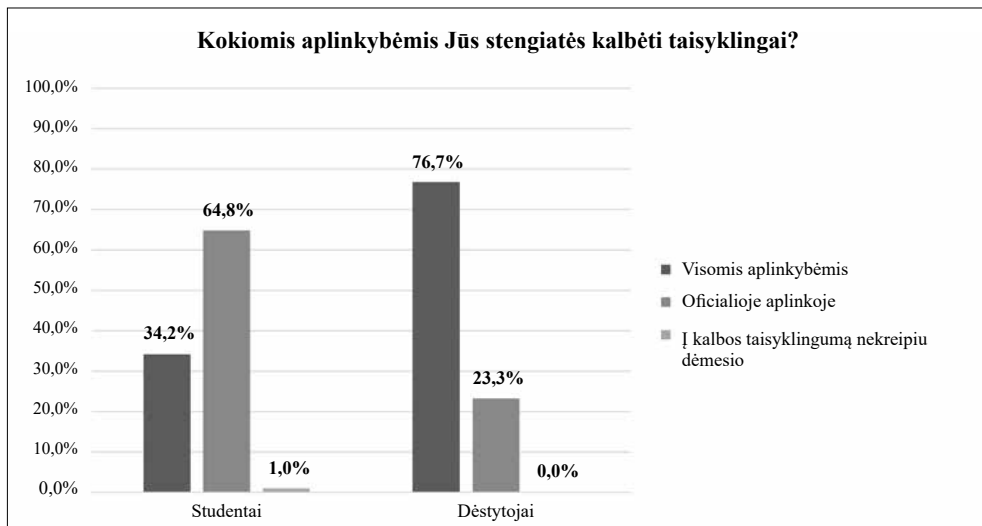
Respondentų buvo paprašyta įvertinti, ar lietuvių kalba yra puoselėjama jų šeimose (stengiamasi kalbėti taisyklingai, pataisomos vieni kitų klaidos ir pan.). Atsakymai pateikiami 7 pav.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar lietuvių kalba yra puoselėjama jų šeimose

Kaip matyti iš pateiktos diagramos, lietuvių kalba labiau puoselėjama dėstytojų šeimose – tai patvirtina du trečdaliai (69,8 proc.) dėstytojų ir daugiau kaip trečdalis (37,7 proc.) studentų; to netvirtina kur kas mažiau studentų (14,6 proc.) ir labai mažai dėstytojų (3,5 proc.).

Aštuntuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiomis aplinkybėmis respondentai stengiasi kalbėti taisyklingai. Remiantis diagrama (8 pav.) galima teigti, kad šiuo klausimu dėstytojų ir studentų nuomonės išsiskiria – visomis aplinkybėmis stengiasi kalbėti taisyklingai daugiau kaip du trečdaliai dėstytojų (76,7 proc.) ir mažiau kaip ketvirtadalis studentų (23,3); oficialioje aplinkoje kalbėti taisyklingai stengiasi daugiau kaip pusė apklaustų studentų (64,8 proc.) ir maždaug trečdalis dėstytojų (34,2 proc.). Respondentų, nekreipiančių į kalbos taisyklingumą dėmesio, beveik nėra – tik 1 proc. studentų.

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kokiomis aplinkybėmis jie stengiasi kalbėti taisyklingai

Atviruoju klausimu respondentų buvo prašoma trumpai pasidalyti mintimis, **ką jiems reiškia lietuvių kalba.**

Atsakymuose bendra ryški tendencija – šiltas, nuoširdus santykis su gimtąja kalba, pasididžiavimas ja, suvokimas, kad gimtoji kalba – išskirtinė, nes ji yra tautinio savitumo pagrindas: *GIMTOJI kalba (D); be gimtosios kalbos – nė dienos! (D); tai yra mano gimtoji kalba, labai svarbus dalykas mano gyvenime (S); tai mano gimtoji kalba, ji yra graži, išskirtinė (S); tai yra mano gimtoji kalba ir man ji yra svarbi (S); gimtoji ir labai labai svarbi (D); gimtoji, širdį paliečianti kalba (S); tai mūsų gimtoji kalba, kaip kūnas ir kraujas (D); tai mano gimtoji kalba, kuria didžiuojusi (D); labai didžiuojusi, kad kalbu šia kalba, kad ji man gimtoji (D); lietuvių kalba man reiškia pasididžiavimą (D); man lietuvių kalba yra labai svarbi, nes tai yra mano gimtoji kalba, kuri yra nuostabi savo žodynu (S); man yra garbė ją mokėti nepaisant to, kad jos nelabai moku (S); gimtoji kalba, kurios niekad neišsižadėčiau (S); branginu savo gimtąją kalbą (S); tai yra mano gimtoji kalba, kurią aš labai vertinu (S); mylimiausia kalba (S); tai mano gimtoji kalba. Ji nuostabi (D); gražiai,*

taisyklingai lietuviškai kalbėti – kiekvieno iš mūsų garbės reikalas (D).

Ir iš studentų, ir iš dėstytojų atsakymų labai aiškiai matyti, kad yra be galo glaudus ryšys tarp lietuvių kalbos ir tėvynės, tautos, valstybės, namų, tikėjimo, tapatybės, papročių: *tai tapatinimasis su savo šalimi, gimtosios šaknys (D); ten, kur yra lietuvių kalba, ten yra mano gimtieji namai (S); man lietuvių kalba asocijuojasi su gimtine, namais ir tikėjimu (S); lietuvių kalba man labai graži. Manau, kalba yra vienas iš pagrindinių tautos ir valstybės simbolių. Aš didžiuojuosi savo gimtąja kalba, bet liūdnu, kad dažnai ji nuvertinama, nepuoselėjama (D); gimtosios kalbos mokėjimas – tai tautos išsaugojimas (S); lietuvių kalba man reiškia daug dalykų, tai mano istorija, mano namai, tėvai ir aplinka (S); tėvynė (S); žinojimą, kad ten, kur yra lietuvių kalba, ten yra mano gimtieji namai (S); gimtoji kalba, kuri visada bus svarbi kaip tautiškumo įrodymas ir vienintelė kalba, kuria savo mintis išsireikšti lengviausia (S); lietuvių kalba man – mano ateitis, šeimos tradicijos, šventės, trumpi ir šilti pokalbiai. Kalba man yra dalis to, kas mes esam (S); man lietuvių kalba reiškia labai daug, nes kalba suvienija visą valstybę (S); Tai tautos identitetas (D); labai didelė reikšmė, tautinis identitetas (D); džiaugiuosi, kad mano gimtoji kalba yra lietuvių. Ši kalba man brangi ir niekuo nepakeičiama, kaip tėvynė, kaip mama, kaip namai (D); sutampa su tautine tapatybe (D); kol gyva tautos kalba, tol gyva ir valstybė, jos istorija (D); tautos kalba (D); viską – šeimą, kultūrą, tradicijas, istoriją ir šiandieną. Žmonių bendravimas gimtąja kalba yra didžiulė vertybė (D); tai mano gimtoji kalba, dalis mano tapatybės (D); mano šaknys, tapatybė (D); tai tėvynės tapatumas (D); vienas iš kertinių valstybės akmenų. Be savos kalbos šalis – tik teritorija (D).*

Daugelyje ir studentų, ir dėstytojų atsakymų rodo, jog jie suvokia, kad lietuvių kalba – protėvių palikimas, susiformavęs per tūkstančius metų, kurią reikia saugoti: *tai mūsų paveldas, tauta, neturinti savo kalbos, yra mirusi tauta (D); Man lietuvių kalba reiškia savo protėvių šaknų išsaugojimą ateities kartoms (D); gimtoji kalba, kuria kalbu aš, mano tėvai, seneliai, proseneliai ir kuria norėčiau, kad kalbėtų mano vaikai (S); tai kalba, kuria kalbėjo mano protėviai ir kalba mano vaikai bei anūikai. Tai kalba, kuri atsinešta su motinos pienu ir pati gražiausia pasaulyje (D); gimtoji kalba, šeimos, protėvių kalba, kuri formavo mano pasaulėvaizdį, tapatybę (D); prestižas – mūsų senelių, protėvių istorijos, perduotos kartoms per lietuvių kalbą (D); lietuvių kalba man reiškia labai daug, nes ji yra mano gimtoji kalba ir viena seniausių kalbų, stengiuosi ją puoselėti ir branginti kaip tik galiu (S).*

Nemažai daliai respondentų lietuvių kalba yra bendravimo priemonė ar įrankis: *tai mano gimta kalba, kurią naudoji kasdien (S); komunikavimą, minčių raišką, susikalbėjimą: tai bendravimo priemonė, kurią reikia branginti (S); tobulas įrankis reikšti mintims (S); bendravimo įrankis (S); kasdien vartojama kalba (S); galimybė suprasti kitus ir būti suprastam (D); bendravimo priemonė (D); įrankis, bendraujant su žmonėmis (D); komunikavimą, minčių raišką, susikalbėjimą (D).*

Vienas respondentas pažymi, kad lietuvių kalba – *tai ne tik bendravimo priemonė, bet ir svarbi kiekvieno asmens tapatybės dalis (S).*

Labai svarbus vieno respondento išsakytas kalbos kaip prekės ženklo suvo-

kimas: *tai mano „prekinis ženklas“ (kalbant šių dienų terminologija) (D)*. Galima suprasti, kad, respondento nuomone, kalba kuria pridėtinę vertę žmogui, nuo to, kaip kalbi, gali priklausyti aplinkinių požiūris į tave.

Keliose anketose išsakoma nuomonė, kad lietuvių kalbai šiandien sunku atlaikyti anglų kalbos konkurenciją ir iššūkius globalizacijos sąlygomis: *gebant kalbėti anglų aukštu lygmeniu, lietuvių kalba tapo ne tokia svarbi (S)*; *žinant, kad lietuvių kalba yra viena seniausių, kuria kalbama, man yra didelė garbė ją suprasti ir laisvai kalbėti šia kalba. Tačiau gaila, kad už Lietuvos ribų nedidelė dalis supranta šią kalbą, todėl norint suprasti pasaulį už Lietuvos ribų tenka mokytis ir suprasti populiariesnę kalbą, tokią kaip anglų kalba (S)*.

Apskritai respondentams dalijantis mintimis, ką jiems reiškia lietuvių kalba, neigiamų minčių nebuvo. Keliose studentų anketose pasitaikė ir tokių atsakymų: *visiškai nieko (S)*; *susikalbėjimą su draugais ir šeima, perdėtos vertės ji man neturi (S)*; *tiesiog gimtoji kalba, nėra taip, kad kažką labai ji reikštų (S)*. Galbūt tokioms vertybinėms nuostatomis formuoti turi įtakos šeima ar bendrasis visuomenės kultūros laukas?

Šio klausimo analizė leidžia daryti išvadas, kad respondentai – ir dėstytojai, ir studentai – lietuvių kalbą pripažįsta kaip tautinio savitumo pagrindą, ją laiko išskirtine, ypatinga, širdžiai miela; suvokia, kad per gimtąją kalbą žmogus susijęs su tauta, tėvyne, valstybe, namais, tikėjimu, papročiais; kalbą vertina kaip iš kartos į kartą perduodamą neginčijamą vertybę; kalbą laiko ne tik bendravimo priemone ar įrankiu, bet ir asmens tapatybės dalimi; supranta, kad lietuvių kalba neretai pralaimi konkurenciją su aukštesnį socialinį prestižą turinčia anglų kalba.

Išvados

1. Visuotinai pripažįstama, kad kalbos prestižas (statusas, įvaizdis, būseną, būklė) glaudžiai susijęs su kalbos politika ir jos planavimu, socialine kalbos verte ir kalbos vartotojų vertybinėmis nuostatomis.

2. Formuojant ir stiprinant lietuvių kalbos prestižą, siekiant užtikrinti lietuvių kalbos gyvybingumą, plėtrą ir tęstinumą visose valstybės gyvenimo srityse, Lietuvoje ieškoma naujų būdų sudominti visuomenę lietuvių kalba, skatinti ją vartoti, kurti ir naujinti. Tačiau vykdomos visuomenės kalbinio švietimo priemonės ir iniciatyvos reikalauja sistemiškesnio požiūrio ir išsamesnių tyrimų.

3. Atlikus X kolegijos dėstytojų ir studentų požiūrio į lietuvių kalbos prestižą tyrimą ir apibendrinus jo rezultatus galima daryti išvadą, kad respondentų atsakymai daugeliu atvejų sutampa. Dauguma ir dėstytojų, ir studentų tvirtina, kad jiems rūpi lietuvių kalbos ateitis ir kad kalbą reikia puoselėti ir saugoti. Tik mažiau kaip ketvirtadalis dėstytojų ir studentų sutinka, kad viešojo kalbinė aplinka padeda mokytis taisyklingos kalbos. Taisyklingą gimtąją kalbą su kultūringumu ir išsilavinimu sieja dauguma respondentų. Dėstytojų ir studentų nuomonės labai neišsiskiria ir dėl gimtosios kalbos ryšio su profesine karjera – nesutinka tik maža dalis apklaustųjų.

Labai panašūs respondentų atsakymai apie pagarbą lietuvių kalbai mūsų valstybėje. Su tuo, kad ji gerbiama, sutinka tik mažiau kaip ketvirtadalis apklaustųjų. Atsakymai šiek tiek išsiskiria dėl lietuvių kalbos puoselėjimo šeimoje ir aplinkybių, kuriomis stengiamasi kalbėti taisyklingai. Apibendrinant respondentų atsakymus, ką jiems reiškia lietuvių kalba, galima teigti, kad asmeninis santykis su gimtąja kalba labai pozityvus ir nuteikiantis optimistiškai: ir dėstytojai, ir studentai lietuvių kalbą suvokia kaip tautinio savitumo pagrindą, asmens tapatybės dalį, jaučia glaudų ryšį tarp lietuvių kalbos ir tėvynės, lietuvių kalbą laiko brangintinu ir puoselėtinu protėvių palikimu, pripažįsta lietuvių kalbos kaip bendravimo priemonės funkciją. Tyrimo rezultatų analizė suponuoja prielaidą, kad galima neabejoti tiek dėstytojų, tiek studentų vertybinėmis nuostatomis dėl lietuvių kalbos, tačiau stokojama nuoseklesnio valstybės požiūrio į lietuvių kalbos prestižo stiprinimą, viešoji kalbinė aplinka ne visada padeda formuoti taisyklingos kalbos įgūdžius.

Literatūra

Aliūkaitė, D., Mikulėnienė, D., Čepaitienė, A., Geržotaitė, L. (2018). Kalbos variantiškumas ir jos vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Bertašienė, G., Kačiuškienė, G. (2009). Tauragiškių mokytojų požiūris į lietuvių bendrinės kalbos prestižą ir jos vartoseną [interaktyvus], [žiūrėta 2021 01 30]. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/09_02_23/bertasiene%20kaciuskieni.pdf

Bonfiglio, T. (2002). Race and the Rise of Standard American [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 10]. Prieiga per internetą: <https://keywords.oxus.net/archives/2002/10/13/bonfigliorace-and-the-rise-of-standard-american/>

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2015) [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 14]. Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis>

Druckman, D. (1994). Nationalism, Patriotism, and Group Loyalty: A Social Psychological Perspective. *Merston International Studies Review* [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 12]. Prieiga per internetą: <http://bev.berkeley.edu/Ethnic%20Religious%20Conflict/Ethnic%20and%20Religious%20Conflict/2%20National%20Identity/Druckman%20nationalism.pdf>

Giles, H. (1977). Towards a Theory of Language in Ethnic group Relations. Language, Ethnicity and Intergroup [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 11]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/studies-in-second-language-acquisition/article/language-ethnicity-and-intergroup-relations-howard-giles-ed-london-academic-press-1977-pp-vi-370/82D8928>

Lietuvių kalbos pradinio ugdymo Bendroji programa (2016) [interaktyvus], [žiūrėta 2020 09 03]. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/bendroji%20programa%20INTERNETUI.pdf>

Lietuvių kalbos prestižo stiprinimo programa (2019) [interaktyvus], [žiūrė-

ta 2020-08-18]. Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/nutarimai/del-lietuviu-kalbos-prestizo-stiprinimo-programos-patvirtinimo>

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992) [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 10]. Prieiga per internetą: <https://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas (1995) [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 12]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15211?jfwid=rivwzvpvg>

Mackey, W. (1989). Determining the status and function of language in multinational societies. In: Emmon (Ed.)

Pearce, M. Routledge Dictionary of English Language Studies.

Poderienė, N., Vaičiakauskienė, S. (2019). Lietuvių kalbos prestižas: mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos švietimo politikos kontekste [interaktyvus], [žiūrėta 2021 01 30]. Prieiga per internetą: <https://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica/article/download/4093/2982?inline=1>

Pupkis, A. (2005). Kalbos kultūros studijos. Vilnius: Gimtasis žodis.

Rutland, A. (1999). The development of national prejudice, in-group favouritism and self-stereotypes in British children. British Journal of Social Psychology [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 12]. Prieiga per internetą: <http://www.euophd.net/bibliographic-item/development-national-prejudice-group-favouritism-and-self-stereotypes-british>

Šukys, J. (2006). Kalbos kultūra visiems. Kaunas: Šviesa.

Tarptautinių žodžių žodynas (2019) [interaktyvus], [žiūrėta 2020 08 10]. Prieiga per internetą: <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=presti%C5%BEas&wid=15952>

Žiliūkaitė, R., Poviliūnas, A., Savicka, A. (2016). Socialinės ir politinės vertybės. Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universitetas [žiūrėta 2020 08 12]. Prieiga per internetą: dokumentai/Naujienos_Mokslo_pasiekimai/2016/lietuvos_visuomenes_vertybiu_kaita.pdf

THE ATTITUDE OF TEACHERS AND STUDENTS OF THE X COLLEGE TOWARDS THE PRESTIGE OF THE LITHUANIAN LANGUAGE (COMPARATIVE ANALYSIS)

Aušra Didjurgienė

Kaunas University of Applied Sciences

Giedrutė Grigonienė

Kaunas University of Applied Sciences, Lithuanian University of Health Sciences

Summary

The article describes the challenges for the Lithuanian language in the conditions of globalization, the concept of the prestige of the Lithuanian language and the means of strengthening the prestige of the language in the modern context. Based on the data of the empirical research, the attitudes of the teachers and students of the X College towards the prestige of the Lithuanian language are compared.

It is widely acknowledged that the prestige of language (status, image, state, condition) is closely linked to language policy and planning in the state, the social value of the language and the language users' values. By forming and strengthening the prestige of the Lithuanian language, Lithuania is looking for new ways to interest the public in the Lithuanian language and to encourage its use, creation and renewal. However, ongoing public language education measures and initiatives require a more systematic approach and more thorough research. After conducting a survey of the attitudes of teachers and students of College X towards the prestige of the Lithuanian language and summarizing its results, it can be concluded that the answers of the respondents in many cases coincide. Both teachers and students largely agree that they care about the future of the Lithuanian language and that the language needs to be nurtured and protected. Only less than a quarter of teachers and students agree that a public language environment helps to learn the correct language. The majority of respondents associate proper mother tongue with culture and education. The opinions of teachers do not differ much because of the connection between the mother tongue and the professional career – only a small part of the respondents do not agree. Respondents' answers about respect for the Lithuanian language in our country are very similar. Only less than a quarter of respondents agree with this. The answers differ slightly due to the fostering of the Lithuanian language in the family and the circumstances in which they try to speak correctly. Summarizing the respondents' answers to what the Lithuanian language means to them, it can be stated that the personal relationship with the mother tongue is very positive and optimistic. Both teachers and students perceive the Lithuanian language as the basis of national identity, the part of personal identity, they feel close connection between the Lithuanian language homeland, they consider the Lithuanian language to be cherished and nourished of its ancestors, and recognize the function of the Lithuanian language as a means of communication.

Key words: correct language, prestige, language users, usage, attitude.

AUTORIŲ LYDRAŠTIS

Autoriaus vardas, pavardė: Aušra Didjurgienė

Mokslo laipsnis ir vardas: lektorė, filologijos magistrė

Darbo vieta ir pareigos: Kauno kolegija, Pramonės pr. 20, LT-50468 Kaunas, Lietuva

Autoriaus mokslinių interesų sritis: specialybės kalbos didaktika

Telefonas ir el. pašto adresas: +370 610 96 608,

ausra.didjurgiene@go.kauko.lt

Autoriaus vardas, pavardė: Giedrutė Grigonienė

Mokslo laipsnis ir vardas: lektorė, edukologijos magistrė

Darbo vieta ir pareigos: Kauno kolegija, Pramonės pr. 20, LT-50468 Kaunas, Lietuva; Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Mickevičiaus g. 9, LT-44307 Kaunas, Lietuva

Autoriaus mokslinių interesų sritis: specialybės kalbos didaktika

Telefonas ir el. pašto adresas: +370 674 35 053, giedrute.grigoniene@lsmu.lt

AUTHORS` COVER LETTER

Author`s name and surname: Aušra Didjurgienė

Academic degree and name: Master of Philology

Workplace and position: Lecturer, Kaunas University of Applied Sciences

Author`s research interests: didactics of professional language

Telephone and e-mail address: +37061096608;

ausra.didjurgiene@go.kauko.lt

Author`s name and surname: Giedrutė Grigonienė

Academic degree and name: Master of Philology and Educology

Workplace and position: Lecturer, Kaunas University of Applied Sciences; Lithuanian University of Health Sciences

Author`s research interests: didactics of professional language

Telephone and e-mail address: +37067435053;

giedrute.grigoniene@lsmu.lt